Mitlere ve Bilinçaltına Atıflı bir Görsellik

Hayri Esmer

Hasan Kıran'ın ağaçbaskıları, tarihsel göndermelerle beslenen, düş ve bilinçaltının buluştuğu bir mecrada hayat buluyor. Mistik bir dünyanın bitimsiz genişliği içinde gezinen, düşlere dalıp giden kendisini ve yaşamı yeniden düşündüren bir resim… Bilinçaltının, düşün ve mitlerin dünyası…Durmaksızın devinen, yeniden ve yeniden biçimlenen öykülerin, hikayelerin dünyası … Korkulu düşlerin, fantazyanın ve derin bir renkliliğin çoşkulu dünyası…

Kıran'ın son dönem ağaçbaskıları, yılların deneyim ve birikimini yansıtan, olgunlaşmış bir anlayış ve bakışın tezahür ettiği kurgularla dikkat çekmektedir. Bir çok açıdan, gelişmişlik ve olgunluk düzeyinin, tekniğin olanaklarıyla da bütünleşerek ortaya konulduğu bir seyir görmekteyiz onun çalışmalarında. Geleneksel, etnik ve yerel motiflere getirdiği yorum; biçim ve renk olgunluğu; teknik arayışlar; ve ülkemizde çok da aşina olmadığımız büyük boyutlu ağaçbaskıları göz önünde bulundurduğumuzda Kıran'ın arayışları ve getirdiği katkı önemli görülmelidir. Ağaçbaskının sunduğu olanaklara yönelik arayışları, kuşku yok ki, onun 90'lı yılların ikinci yarısından beri bu alanda sürdürdüğü ısrarcı, kararlı ve inançlı tutumundan güç almaktadır.

Kıran, doğuya ait olandan ödün vermeyen, ısrarla ve bilinçle bu gerçekliğini güçlendiren referanslardan beslenmektedir. Kendisine ait hissettiği gözden kaçmayan bu dünyanın öyküleri, motifleri ve simgeleşmiş unsurları içinde biçimlenen bir sanatçı profili ortaya koymaktadır. Sanatçının biçim, renk ve kurgu algısı her yönüyle bu geleneğe atıfla kendisini varetmektedir. Sözgelimi imgelerin simgesel kullanımı, derinlik algısı, motiflerin işlenişi ve herşeyden önemlisi fantastik bir düşselliği ve buna bağlı olarak oluşan atmosfer, bu geleneğin temel yansıları olarak görülebilir. Bireyin iç dünyasına odaklanan bu geleneğin, içkinleştirdiği yapıyı dışlamayan organizasyon şeması, adeta oluşmaya başladığı çağrışımlarla düşünmeye davet etmekte ve kendi düşüne ortak etmektedir bizleri.

Hasan Kıran resminde nesne algısı, onun biçimlenmesi Batı'nın gerçekçilik algısından çok, Doğu/Uzakdoğu'nun bakışıyla çakışır. Doğulu sanatçılar, imgeleri çizerken doğaya çıkıp ona bakarak resim yapmıyorlardı. Onlar, 'düşünceye dalma' yöntemiyle, gerçekliği keşfedip sonra çizim denemeleri yapıyorlar; ve ustaları inceliyorlardı. Bu nedenle de çizilen imgenin doğayla ilişkisi sembollerle kurulur; gerçeği göründüğü haliyle yansıtmaz. İmgeler doğaya kıyasla düşsel olanın etkisindedir. Değişime, dönüşüme açık, dolayısıyla da başkalaşma eğilimindedir. İşte Kıran'ın imgeleri bu bakış ile kendisini tanımlar. Sözgelimi bir Kabuki aktörünün kostüm içinde, yada bir geyşanın bedeni, hareketli bir kimononun içinde nasıl sembolik bir gerçekliğe bürünüyorsa, Kıran'ın resminde de öyle…. Bol elbiseler içindeki bedenler gerçekliğini yitirip görünmezleşiyorlar. Yüz ya saklanmıştır ya da maske görünümüne bürünmüştür. Daha da ötesi Kıran'da imge giderek kendisi olmaktan çıkarak başkalaşır; deformasyon ile kendi doğal görünümünden uzaklaşarak diğer bileşenler ile benzeşme ve bütünleşme eğilimindedir.

Hasan Kıran adeta bir nakkaşın titizliği ve tüm yüzeyi işlemedeki ustalığıyla da yarış halindedir sanki. Her tür biçimleme unsuru, bir oyun havası içinde işlenerek, kıpırtılar şeklinde yüzeye dağılıp geniş alanları istila eder adeta. Bu alanlar, motif ve diğer unsurların tekrarıyla tıka basa doldurulur. Bu haliyle baskı alanı biçim ve rengin birlikte oluşturdukları senfonik bir atmosfere dönüştürülür. Ağaçbaskılardaki tüm detaylı bakışa karşın kompozisyonlarda büyüyen ve resim yüzeyinin neredeyse tümünü kaplayan devinim halindeki ana form, kurguya hakim ve çoğu kez koyu olmasından ötürü tereddüt düşüncesini de kışkırtır.

Endişeyi uzak tutmayan bu bakış, atmosfere korkuyu da içeren tedirgin edici bir hava yayar. Bu yönüyle Siyahkalem'in demon'larını bize hatirlatır. Bir bozulmuşluğu, sapmışlığı ve kötü ruhu temsil eden bu imgelerden beslenen Kıran'ın formları, renkli, düşsel bir ortamda karşıtlarıyla buluşarak kendi atmosferini yaratır.

Hasan Kıran resmi düşlerden beslenir: bu yaşanan günlük bir olayın yansısı olabileceği gibi, tarihin örtülü kalmış, silikleşmiş bir öyküsü veya korkulu bir kabusun imgesi de olabilir.

Bu noktada, Kıran'ın ağaçbaskılarında gözden uzak tutulmaması gereken ana unsurlardan birisi de harekettir. Imgeler, sanki resim düzleminde durmaksızın hareket halindedir. Biçimlerin kıvraklığı, akışkanlığı ve devinimi, kurgunun kendi oluşumunu halen devam ettiriyor olduğu izlenimi bırakır. Çok sayıda küçük elemanın ritmik hareketi bitimsiz bir devinim yaratır. Deniz ortamında ritmik şekilde salınan canlıların devinimi gibi… 'Arayış' dizisinde bu durum dikkat çekicidir. Sözgelimi döngü isimli yapıtta, aynı organik yapıdan ve çok sayıda unsurdan oluşan büyük bir kütlenin böyle bir devinimininden sözedebiliriz. Bu, geometrinin neredeyse hiç müdahil olmadığı bir resimdir. Ayrıca daha önceki çalışmalarında da: ayin, dans, gösteri, tören gibi kavramların eser isimleri içinde geçmesi bu hareketliliği vurgulama çabası ile ilgili olsa gerek. Unutmayalım ki Japon baskıresim tarzı olarak bilinen Ukiyo-e'nin de temel vurgusu da haret idi: 'durağan olmayan/değişken/hareketli dünyanın resmi' ya da başka ifadeyle 'yüzen dünyanın resimleri'.... Keza Şamanizm'de de nesnenin 'canlı' olduğuna, dolayısıyla hareket edebilme kapasitesine yönelik bir inanç mevcut. Kıranın Japonya serüveninden önce de içinde varolan otantik, düşsel ve öyküsel ruhun, bu tanışmalarla yeni bir evreye taşındığı ortada.

Öte yandan Kıran'ın öykülerini kurguladığı mekan tercihi de onun bu gelenekle diyaloğunu ötelemez. Mekan için çoğu kez doğal ortamın kullanılıyor oluşu, uzakdoğunun kendine has olan insan-doğa ilişkisini tanımlar: doğayla iç içe, düşlere dalarak gerçekliği keşfetmek. Bu, figürlerin doğayla bütünleşmesini sağlamakta ve pezaj geleneğini kendine özgü bir bakışla yeniden kurguladığını düşündürmektedir. Dağ, geniş bir gökyüzü, derinlikli boşluklar, ağaçlar, çiçekler ve ne olduğunu kestiremediğimiz ancak sıkı bir şekilde bütün alanları ve detaylari işlenmiş formlar, doğa ile düşsel ve oyunsu olanın kesişimini duyumsatmaktadır.

Hasan Kıran gelenek ile olan bu ilişkisinin Urartu, Çatalhöyük gibi dizilerle yaşadığı çoğrafyaya indirgemekte; bu kültürlere ait simgesel unsurların kurgularına dahil etmesiyle baskılarını yeni bir boyuta taşımaktadır. Çok açık olmasa da öyküsel tasvirlerin dikkat çektiği kompozisyonlar, düşsel belki ama renklilik ve etkili olma boyutunun da gözden uzak tutulmadığı görülmektedir. İzleyiciyi kuşatan, içine alan bir atmosfer hakimdir. Çatalhöyük'e ait imgeleri sözgelimi yerleşim planları, av sahneleri, boğa imgeleri, insan figürleri, hayvan motifleri ve günlük yaşama dair imgeleri resmine dahil ederek onları kurgusunun birer parçası yapmak ve bunlar arasında öyküsel bağlar kurmak isteğindedir.

Sonuç olarak Hasan Kıran; gerek Uzakdoğu gerek Anadolu'daki geleneklerden ve aynı zamanda ağaçbaskının tarihsel mirasından beslenerek atmosferi önceleyen, düş ve bilinçaltı gerçekliğini eksen alan yeni bir yorum ortaya koyma çabası içindedir. Ve ülkemizde baskıresme sadakatle bağlı olan bir kuşağın mirasını sürdürmektedir.

Eskişehir, Mart 2012

“Mitlere ve bilinçaltına atıflı bir görsellik”, Hasan Kıran Sergisi **Kataloğ Metni**, Soyut Sanat Galerisi, 2014, Ankara